

лідків аварії у вигідному для України плані, тому що власники атомних станцій Заходу мали наміри довести громадськості своїх країн безпечність продовження їх використання³³.

24 квітня 1987 р. була проведена прес-конференція по телефонному каналу зв'язку керівництва АЕС із кореспондентами західноєвропейських країн, акредитованих у м. Москві. Іноземці ставили запитання керівництву ВО "Комбінат", ЧАЕС, Управлінню по гідрометрології і контролю природного середовища про завдання, які стоять перед щойно створеним об'єднанням, заходи по посиленню безпеки реакторів, витрати на їх здійснення й перспективи будівництва в СРСР атомних станцій з реакторами типу РБМК, строки введення в експлуатацію 5 і 6 енергоблоків, організацію контролю за станом об'єкта "Укриття", методику дезактивації зараженої місцевості та захоронення радіоактивних відходів, вплив весняного паводку на рівень радіації, подробиці майбутньої реєвакуації та проблеми сільськогосподарської діяльності в зоні, кількість працівників на ЧАЕС до й після аварії, кількість виведених із зони за дозовими навантаженнями, про пільги для персоналу станції, допустимі строки роботи на ній, умови проживання вахтових змін, дату суду над винними в аварії, їх кількість та причини тривалого слідства, призначення м. Славутич³⁴.

27 квітня 1987 р. ЧАЕС, м. Прип'ять і вахтове містечко Зелений Мис відвідала знімальна група японської телекомпанії "Асахі" у такому складі: провідний кореспондент С.Імамурі, телеоператор К.Кузувада, технічний працівник Х.Такасіма. Вони зробили кінознімки адміністративно-побутового корпусу першої черги об'єкта "Укриття" з двох боків, вулиць та будинків м. Прип'ять, епізодів прийому відвідувачів завідуючого поліклініки в містечку Зелений Мис та однієї з квартир містечка. Біля контрольно-перепускного містечка Зелений Мис взяли інтерв'ю у працівника станції. Ознайомилися з роботою промтоварного магазину та ідальні. Бесіда з директором ЧАЕС викликала зацікавленість щодо стану й надійності об'єкта "Укриття", перспектив розвитку атомної енергетики в СРСР та будівництво реакторів типу РБМК, соціальних проблем, викликаних аварією, покарання винних і їх кількості, чисельності персоналу на станції, можливих строків реєвакуації³⁵.

29 квітня 1987 р. Чорнобильську АЕС, м. Прип'ять та вахтове містечко Зелений Мис відвідали представники американської телекомпанії "Сі-Ен-Ен" Л.Стюарт, Ш.Гаррі, кореспонденти газет "Піплз Дейлі Уорлд" (США) К.Блойс і "Канадіен Трібьюн" (Канада) Т.Вір. Іноземці ознайомилися з роботою персоналу теплиці у м. Прип'ять, поліклініки та Будинку культури в містечку Зелений Мис. Оператор Лурі зробив ретельні кінознімки пульту блочного щита керування № 1 із показниками приладів, робочих місць його персоналу, маззалу в районі турбогенератора № 1, спустошених вулиць і будинків м. Прип'ять, пункту дозиметричного контролю в с. Копачі, об'єкта "Укриття". Під час розмови з директором ЧАЕС кореспонденти виявили зацікавленість щодо умов праці у 30-кілометровій зоні, на енергоблоках № 1 і № 2, особливостей експлуатації реакторів типу РБМК, необхідної тривалості контролю за об'єктом "Укриття" й параметрів, які характеризують його стан, перспектив продовження будівництва 5 і 6 блоків, можливих труднощів під

час весняного паводку, планів реєвакуації населення, дати суду над винними в аварії. Під час бесіди з першим секретарем міськомуні Компартії України В.Лук'яненком, іноземці, а особливо Лурі, цікавились політичними, соціальними, психологічними та побутовими аспектами діяльності в 30-кілометровій зоні³⁶.

За офіційними даними, практично щоденні відвідини іноземними делегаціями станції, перетвореної в об'єкт показу, відвертає її персонал від вирішення виробничих завдань³⁷.

Відділом зовнішніх зв'язків ВО "Комбінат" було проведено аналіз закордонних матеріалів про аварію на Чорнобильській АЕС, які були опубліковані в пресі, передані по радіо і телебаченню.

Цей аналіз дає підстави зробити висновок про те, що до квітня 1987 р. інформація носила в основному наклепницький характер. Потім обсяг інформації про аварію на Чорнобильській АЕС та подолання її наслідків суттєво зріс. Цьому сприяли проведені прес-конференції й телефонний міст "Чорнобиль – Москва" для західних кореспондентів, а також відвідання ними станції. Більшість опублікованих у цей період матеріалів носить об'єктивний характер³⁸. Виявилось, що відносна об'єктивність іноземної преси пояснюється зацікавленістю в цьому західних монополій у зв'язку з тим, що матеріали про події на ЧАЕС викликали масові рухи серед населення їхніх країн з вимогами заборонити будівництво об'єктів атомної енергетики.

Отже, співробітництво України з іноземними країнами в справі інформованості про аварію на Чорнобильській АЕС й подолання її наслідків позитивно вплинуло на формування громадської думки про ставлення до атомної енергетики, а це у свою чергу викликало прагнення міжнародної спільноти допомогти Україні ліквідувати наслідки найбільшої техногенної катастрофи ХХ ст.

³³Чорнобильська трагедія. Документ і матеріали – К., 1997 – С. 623.

³⁴Там само – С. 624, 625. ³⁵ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 25. – Спр. 2985. – Арк. 12, 13. ³⁶Там само. ³⁷ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2338. – Арк. 30.

³⁸Там само – Арк. 31. ³⁹Чорнобильська трагедія... – С. 625. ⁴⁰ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2308. – Арк. 41. ⁴¹Там само – Арк. 42. ⁴²Там само – Арк. 56. ⁴³Там само – Арк. 57. ⁴⁴Там само. ⁴⁵Там само.

⁴⁶Там само – Арк. 58. ⁴⁷Там само. ⁴⁸Там само – Арк. 61. ⁴⁹Там само – Арк. 61. ⁵⁰Там само – Арк. 62. ⁵¹Там само – Арк. 67. ⁵²Там само – Арк. 67. ⁵³ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2374. – Арк. 2.

⁵⁴Там само. ⁵⁵Архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ, Спецвип. 1. – К., 2001. – С. 179, 180. ⁵⁶Там само. – С. 180. ⁵⁷Там само. – С. 189.

⁵⁸Там само. – С. 196. ⁵⁹ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2374. – Арк. 136. ⁶⁰Там само – Арк. 138. ⁶¹ // 3 архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ, Спецвип. 1. – К., 2001. – 196, 197. ⁶²Там само – С. 197. ⁶³Там само – С. 204. ⁶⁴Там само. ⁶⁵Там само. ⁶⁶Там само. – С. 204, 205.

⁶⁷Там само. С. – 205. ⁶⁸Там само. – С. 205, 206. ⁶⁹Там само. – С. 206.

⁷⁰Там само. – С. 284.

Надійшла до редколегії 01.03.02

П.В.Сацький, асп.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ РУХІВ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ В УКРАЇНІ В 90-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Досліджено функції громадських організацій у процесі становлення системи політичного плюралізму в Україні на основі публіцистичних та аналітичних праць та статей учасників цього процесу.

In article it is investigated functions of public organizations during becoming system of political pluralism in Ukraine on materials of publicistic works and articles of participants of this process.

Друга половина 80-х рр. ХХ ст. в Україні характеризувалась протиріччями в середовищі еліти у
© П.В.Сацький, 2003

зв'язку з процесом перебудови, започаткованим у березні 1985 р. з приходом на посаду Генерального Секретаря ЦК КПРС М.С.Горбачова. Започатковано зміни в економічній сфері, соціальній і, що найважливіше для історії України, у сфері національних відносин.

Основною причиною протиріч в українському суспільстві даного періоду було те, що Україна, незважаючи на зміни, які почалися в СРСР з початком процесу перебудови, продовжувала зберігати старий уклад "застійного періоду". Цю характеристику економічного та політичного стану в республіці в перші роки перебудови відзначають ряд сучасників процесу та дослідників. Як відзначає у своїй праці "Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті рр. XX ст.)" В.М.Литвин, "відсутність змін у компартійно-державному керівництві УРСР після березня 1985 р. стала однією з вагомих підстав для поширення твердження: республіка – заповідник застою"¹. Це викликало протиріччя не лише в лавах правлячої партії, а й у суспільстві. Наслідком наростаючих соціальних та національних протиріч у суспільстві можна вважати виникнення громадських рухів та організацій, які вступили в опозицію до керівництва республіки. Зокрема, це Народний Рух України, "Товариство української мови ім. Тараса Шевченка" та ін.

Активізується громадське життя². Тому, розглядаючи проблему становлення системи політичного плюралізму в Україні, варто зупинитися на ролі громадських рухів. Громадський рух є організаційною структурою, яка об'єднує громадян на добровільних засадах для досягнення поставленої мети, яку переважно декларує у своїй назві. Наприклад, НРУ перед тим, як стати Народним Рухом України мав назву "Народний Рух України за перебудову", тобто об'єднував своїх членів з метою підтримки процесу перебудови. Разом з визначенням мети свого існування громадський рух передбачає, що після досягнення цієї мети він повинен припинити існування.

Яскравим прикладом громадського руху, що виконавши своє завдання припинив існування як рух та трансформувався в партію є саме НРУ. Він був громадським рухом, який заклав в Україні традицію справжнього громадського руху, у якому брали участь громадяни на добровільних засадах, а не підкоряючись адміністративній організації, такий досвід широко практикувався в радянський період "...Окремо Політбюро схвалило "План дій міської партійної організації за підсумками проведення установчого з'їзду Народного руху України за перебудову (НРУ)". Ним, зокрема, передбачалося проведення 16 вересня з 11 до 13 год. на республіканському стадіоні загальноміського мітингу під девізом "В інтернаціональній єдності і згуртованості – успіх перебудови" за участю близько 100 тис. киян (від кожного району по 7–12 тис. чоловік). Такий мітинг і відбувся в добровільно-примусовому порядку для його учасників³. Опозиційні ж рухи, та "Народний Рух України за перебудову" в той період подібні мітинги збирали виключно на добровільних засадах.

На 1992 р., коли мета Руху була досягнута, навіть поставало питання про розпуск Руху, але громадський рух трансформувався в партію з аналогічною назвою – Народний Рух України.

Варто зупинитися на цікавому моменті, що громадський рух НРУ був фундатором української ба-

гатопартійної системи, зокрема, з самого початку він сприяв розбудові перших партій, у тому числі організаційно та кадрово. Типовим прикладом може бути сприяння Українській національній партії, яка утворилася у 1989 р. в жовтні в Львові. УНП широко проводила кампанію по відновленню громадянства УНР, яка носила потужний пропагандистський характер. Їй активно сприяв НРУ, і лише завдяки цьому сприянню кампанія була успішною. "Оскільки в УНП налічувалось не більш як півтори сотні членів, кампанія за відновлення громадянства УНР проводили здебільшого активісти Руху"⁴.

НРУ став фундатором української багатопартійної системи. Яскравим свідченням цьому є те, що творцями громадського руху "НРУ за перебудову" здебільшого були засновники перших українських партій. Серед них Л.Лук'яненко, майбутній голова УРП, В.Яворівський. Майбутній голова ДемПУ Б.Олійник став одним із духовних натхненників відновленої в 1994 р. Комуністичної партії України. Напередодні виборів до Верховної Ради УРСР, 1990 р., навколо Народного Руху України об'єдналися 43 громадські опозиційні організації в т. зв. "Демократичний блок". "Опозиційні організації, що об'єдналися навколо Руху, утворили "Демократичний блок", до складу якого входили 43 різних формування"⁵.

Заради виконання своєї місії він носив тимчасовий характер "Провина "опозиції" (організаційно це передусім Рух, відколи він із березня 1992 р. перейшов на становище партії, переставши бути рухом) не в тому, що вона критикує владу і прагне перемогти на виборах"⁶. Подана теза прозвучала в книзі Юрія Бадзьо "Влада-опозиція-державна в Україні сьогодні. Думки проти течії" в 1994 р. У ній НРУ згадується, як основний репрезентатор опозиції в Україні, незважаючи на те, що пройшло вже 2 роки з часу, коли той став партією і перестав бути рухом.

Сам же НРУ, вже будучи партією, говорить про те, що партії-конкуренти його теперішні (на 1994 р.), які активно критикують його "вийшли з рухівської хати". "По-різному склались у нас останнім часом стосунки із сусідами на політичній карті України, які в більшості своїй походили такі з нашої рухівської хати"⁷.

Але основних атрибутів громадського руху НРУ не зміг позбутися, що стало причиною подальших розколів, і весь період його існування як партії характеризувався внутрішньою напруженістю через строкатість всередині, у тому числі й ідеологічну. "Перша група – опозиціонери з часів III з'їзду Руху (Ю.Костенко, В.Червоний, П.Мовчан, І.Драч та ін.)"⁸. Третій з'їзд НРУ, на якому громадський рух було перетворено на партію, відбувся в 1992 р., тобто вже з того моменту давали про себе знати новій партії наслідки організаційного оформлення в рух.

Для громадських рухів даного періоду була характерна надмірна строкатість та різноманітність серед членів поглядів та інтересів, а з такою різноманітністю поглядів і інтересів організації дуже важко зберегти цілісність. "Роботу від імені міжпартійної асамблеї виконують члени Народно-демократичної партії, Національної партії, інших громадсько-політичних утворень, котрі практично всі є членами Народного Руху. Очевидно, певна паралельність Рухові в структурних пошуках УМА викликає запитання: навіщо дублювати те, що вже існує?"⁹. Отже, всеохоплюючому в межах УРСР НРУ вже в 1990 р. довелося зіткнутися з конкуренцією.

У надмірній строкатості й була причина виникнення на кадровій та організаційній базі громадського руху НРУ, партій та організацій, розколів НРУ. Тому першою й головною функцією громадських рухів в Україні наприкінці 1980-х на початку 1990-х можна вважати саме формування системи політичного плюралізму та формування структур та кадрів для політичних партій та організацій майбутньої системи політичного плюралізму. А отже, громадські рухи даного періоду є свого роду творцями української системи політичного плюралізму. Про це явище, правда, в дещо негативному сенсі, говорить відомий громадський діяч опозиції Ярослав Дашкевич: "Націонал-демократичні сили переважно було корумповано; націоналісти атомізувалися (чи їх було атомізовано) на кілька конкуруючих організацій"¹⁰.

Можна зробити висновок, що протягом періоду формування системи політичного плюралізму в Україні роль НРУ була провідною. НРУ постійно намагався її підкреслити, зокрема варто дещо навести із статті у "Віснику Руху" відносно створення УМА: "На відміну від Руху, УМА практично не має програми (її цілком заміняє заява обсягом 4 машинописні сторінки) і не має статуту. Відмінності, на наш погляд, дуже вагомі: можливо, не обтяжуючи себе теоретичною підготовкою, асамблея спрямує зусилля на виконання цілого комплексу практичних справ, що буде дуже важливим додатком до діяльності Руху"¹¹. Тобто, новоутворена функціональна структура розглядається самим НРУ як додаток до своєї структури, причому виділяється надія на пошук відмінностей, де ці дві структури зможуть співдіяти та новоутворена структура доповнювати провідну НРУ.

Наступною важливою функцією громадських рухів у досліджуваній період варто відзначити їх організуючу роль для опозиційних організацій та інших структур, які часто виникали хаотично та діяли неорганізовано. Важливість цієї функції полягає в тому, що НРУ, найавторитетніший та найвпливовіший громадський рух, зміг об'єднати прихильників практично різних політичних поглядів, починаючи від ліберальних комуністів, як Б.Олійник, і закінчуючи прихильниками крайньоправих радикальних поглядів, як майбутній голова УКРП С.Хмара.

Громадські рухи, які погодились діяти узгоджено з НРУ, розуміли необхідність узгоджених дій усіх опозиціонерів, тому варто зазначити, що вони також зіграли визначну роль у гуртуванні всіх демократичних сил, про це можуть свідчити слова діячів НРУ, які відійшли від цього громадського руху ще до здобуття Україною незалежності. "Реально ми завжди прагнули до самостійності і незалежності України. Але відкрито не могли заявити про це до другої половини минулого (1989 – авт.) року, до установчого з'їзду НРУ... Нині ми стали на шлях агітації і пропаганди за вихід із СРСР. Це результат того, що Рух фактично схвалив позицію Гельсінської спілки"¹². Таку позицію висловлює майбутній голова УРП Л.Лук'яненко в статті "УРП: напрямки політичної діяльності", що була опублікована в газеті "Тернопіль вечірній" 29 липня 1990 р. Слова про те, що Рух фактично визнав та схвалив позицію Гельсінської спілки говорять, що громадський рух НРУ відігравав основні функції по формуванню системи політичного плюралізму, якщо така організація, як УГС прагне схвалення ним її думки.

Накінець, третя функція громадських рухів – запобігання активним проявам екстремізму та маргіналізму, що могло дискредитувати опозицію та спровокувати владні структури на неадекватні дії. Адже з часу створення НРУ було розпочато кампанію по дискредитації його. Зараз ці заходи добре описані в спогадах та публікаціях діячів даного періоду та дослідниками. Зокрема спроби дискредитувати з'їзд НРУ, "... на съезд прибывают представители трудовых коллективов, которые хотя и не являются членами НРУ, но уполномочены трудовыми коллективами принять участие в его работе и высказать свое отношение к нему. Добившись присутствия на съезде, они заявляют о недемократическом характере собрания, фактически тайном характере формирования делегаций, самозванства многих делегатов и выражают от имени своих трудовых коллективов возмущение и негативное отношение к НРУ"¹³. Як видно, було направлено серйозні засоби та весь адміністративний апарат проти новоствореної організації "НРУ за перебудову".

Громадські рухи даного періоду довели своїм існуванням потребу в існуванні громадських рухів, організацій та політичних партій, що було не менш важливою функцією. Особливо в період, коли Україна здобула незалежність. "Хто раніше забезпечував високу готовність? Компартійні структури: від ЦК до первинної парторганізації. Тепер їх немає. Утворився вакуум. А порожнеча має чимось заповнюватися. От її і "заповнюють" нерідко ті, хто начебто і за незалежність України, але в складі Союзу. Але ж така, з дозволу сказати незалежність – це абсурд"¹⁴. Отже вакуум потрібно заповнювати повноцінними організаційними структурами, але за розподілу на правлячу КПУ та опозицію. У випадку припинення діяльності КПУ, забезпечити заповнення вакууму можуть організаційні структури, які отримали досвід політичної роботи в опозиції.

Цікавим є питання, чому саме громадський рух зміг об'єднати всі опозиційні сили в цей період та очолити боротьбу. Відповідь на нього випливає із самого визначення громадського руху, яке наведене на початку статті. Адже громадський рух НРУ мав всі ознаки громадського руху, який ставив перед собою певні цілі, виконавши які він мав припинити своє існування. Тобто існування громадського руху НРУ було зумовлене лише тим, що він уособлював мету, спільну для всіх опозиційних партій та організацій, що об'єдналися навколо нього. По досягненню мети, потреба подальшого гуртування навколо громадського руху відпадала, а отже керівна та організуюча роль НРУ, яку він виконував тимчасово, не заважала партіям зберігати своє обличчя.

Для висвітлення наступної функції громадських рухів у становленні системи політичного плюралізму в Україні варто зупинитись на огляді політичної структури суспільства періоду діяльності опозиційних громадських рухів та зародження системи політичного плюралізму. У радянський період переважна більшість населення УРСР підтримували КПУ. Наприкінці існування СРСР суспільство поділялось на прихильників та противників КПУ, тобто відбулись зміни політичної структури суспільства. Противники панування Компартії виступали єдиним фронтом і вели за собою своїх прихильників згуртовано. На даний період було дві суспільні течії: комуністи та антикомуністи. Всі інші течії були мар-

гінальними та перебували в абсолютній меншості, розбіжності ж між представниками двох основних течій у політичних та соціальних поглядах були дуже незначними чи, скоріше, просто в момент рішучої боротьби не мали ніякого значення.

У своїй книзі "Шлях України" Михайло Павловський висловлює думку: "З погляду консенсусу в суспільстві України потрібно домогтися перерозподілу впливу, співвідношення та домінування партій з прогресивними течіями і партій з деградаційними (регресивними) політичними течіями на користь ліво- та правоцентристських партій"¹⁵. Тобто, у 1996 р висловлюється думка про необхідність двополярної структури.

Двополярність вбачається в утворенні парламентської більшості та опозиції у Верховній Раді. Питання стояло ще з 1990 р. і, до речі, було реалізоване завдяки громадським рухам, партіям та організаціям, які під час парламентських виборів 1990 р. об'єдналися навколо НРУ в "Демократичний блок" та утворили у Верховній Раді "Народну Раду", на протривагу їй комуністами було утворено "групу 239", яка згодом отримала назву "За суверенну радянську Україну". "Рано чи пізно депутати об'єднуються в якесь конструктивне парламентське ядро. Не хочу давати йому назви, але таке ядро буде"¹⁶.

Тобто випливає ще одна важлива функція громадського руху НРУ та всіх інших громадських рухів та партій, що об'єдналися навколо нього – це створення зразка моделі політичної структури українського суспільства за європейськими принципами – двополярної структури. Ця двополярна структура існувала певний час завдяки НРУ, до того моменту поки він не став партією.

Така тенденція поділу суспільства на прихильників двох суспільно-політичних течій характерна для всіх країн заходу. Наприклад, у США панує двопартійна система з конкуруючими Демократичною та Республіканською партіями. Така політична система вважається зразком демократії в США, причому здавна, та не піддається сумніву її правильність. "Найважливішою ознакою Американської політики є те, що ми живемо із закостенілою, можна сказати, що майже тиранічною, системою з двома партіями. У нас є Республіканці, і в нас є Демократи, і немає нікого ще, ніяка інша політична структура не має можливості боротися та утримувати владу"¹⁷. У США та інших країнах Заходу такий погляд є пануючим давно і на сьогодні, а відомий американський політолог Клінтон Розітер у своїй праці "Партії та політика в Америці" її обґрунтовує та пояснює переваги. Отже, не дарма в Україні постійно стоїть питання про створення аналогічної партійної системи та структури суспільства.

Очевидною стає ще одна функція громадських організацій наприкінці 1980 – початку 1990-х рр. НРУ робить цивілізовану зміну структури українського суспільства, яка була необхідною в період зміни політичної ситуації в УРСР на той час, коли стало очевидним, що антикомуністичні настрої в українському суспільстві почали наростати. Наростання призвело б рано чи пізно до того, що політична структура всеодно б змінилась. Але, у першу чергу, оформлення потужного громадського руху призвело до того, що вдалось об'єднати в одну структуру всі опозиційні та антикомуністичні сили "...нинішнє національно-політичне відродження починається майже з нуля, не лише на рівні політичних структур, а й на рівні політичних кон-

цепцій. Якщо на першому етапі програма Руху могла задовольнити демократичну громадськість широким і кваліфікованим викладом загальнодемократичних принципів і вимог (хоч і не позбавлена була еkleктизму та епігонства щодо програм прибалтійських народних фронтів), то від програм нових політичних партій, що ростуть як гриби після дощу, вимагається вже глибока концепційність"¹⁸. Іван Дзюба, автор даної цитати, вбачав у такій функціональній структурі, як НРУ структуру, яка повністю задовольняла прихильників його ідей і поклала своєрідний початок багатопартійній системі. Цю статтю він опублікував в 1991 р., коли дане питання було дуже.

Отже, у становленні системи політичного плюралізму в Україні наприкінці 1980 – початку 1990-х рр. основну функцію зіграли саме громадські рухи. Зіграли тому, що саме громадські рухи мали змогу стати творцями багатопартійної системи та творцями моделі політичної структури суспільства за європейськими зразками, створивши прецедент функціонування даної моделі в Україні, хоча й нетривкий. Але тенденція, закладена громадськими рухами, особливо НРУ актуальна й на сьогодні.

¹Литвин В.М. Україна: досвід та проблеми державотворення 90-ті роки ХХст. – К., 2001. – С. 15. ²Хроніка першого року українського плюралізму // Україна в ХХ столітті. Зб. док. і мат. – К., 2000. – С. 181. ³Литвин В.М. Зазнач. праця. – С. 26. ⁴Литвин В.М. Зазнач. праця. – С. 30. ⁵Литвин В.М. Зазнач. праця. – С. 33. ⁶Юрій Бадзьо. Влада-опозиція-державна в Україні сьогодні. Думки проти течії. – К., 1994. – С. 9. ⁷Народний Рух України. Видання Секретаріату. – К., 1994. – С. 7. ⁸Ярослав Кендзьор. Рух буде й далі, хто б що не робив, аби його не було // Рух ми відстоїмо. – К., 1999. – С. 9. ⁹Парадокси УМА // Вісник Руху. – К., 1990. – № 6. – С. 26. ¹⁰Ярослав Дашкевич Куди дійшла Україна? // Свобода народів. – Л.; К.; Торонто; Нью-Йорк, 1996. № 5. – С. 9. ¹¹Парадокси УМА // Вісник Руху. – К., 1990. – № 6. – С. 26. ¹²Литвин В.М. Зазнач. праця. – С. 24. ¹³Литвин В.М. Україна: політика, політики, власть. На фоні політичного портрета Л.Кравчука. – К., 1997. – С. 160. ¹⁴Плющ І. "Так!" – незалежній Україні // Хто ми і куди йдемо. – К., 1993. – С. 87. ¹⁵Павловський М. Шлях України. – К., 1996. – С. 136. ¹⁶Плющ І. Шукати шляхи консолідації // Хто ми і куди йдемо. – К., 1993. – С. 30. ¹⁷Clinton Rossiter Parties and politics in America. – N.-Y., 1964. – P. 12-13. ¹⁸Іван Дзюба Україна і світ // Україна. Наука і культура. – К., 1991. – С. 12.

Надійшла до редколегії 05. 03. 02

Т.В.Полушкіна, асп.

ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ В 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Розглянуто кількісні й якісні показники щодо підготовки наукових кадрів та їх соціально-економічного становища в період 90-х рр. ХХ ст.

In clause are considered quantitative and qualitative parameters, preparation of the scientific staff and their socio-economic situation during 90 years of XX century.

Прогрес науки й техніки є одним із головних джерел інтенсифікації різних галузей народного господарства, підвищення продуктивності праці. У свою чергу, підкорення науково-технічного прогресу залежить від рівня наукового потенціалу. При цьому, поняття "науковий потенціал" слід розглядати як комплексну величину, що характеризує становище окремої організації чи регіона в цілому в контексті здатності вирішувати заплановані науково-технічні завдання.

Аналізуючи стан наукового потенціалу сучасної країни, необхідно звернути увагу на його складові: матеріально-технічну, інформаційну, організаційну, а також кадрову, яка є однією з головних. У сучасних умовах зростають вимоги щодо наукових кадрів, посилюється їх економічна й соціальна роль.

© Т.В.Полушкіна, 2003